

A 2-IK SZÁMÚ SZÉKELY GYALOGEZRED AZ 1866. ÉVI CSEHORSZÁGI HADJÁRATBAN.

Az 1866. évi csehországi hadjárat kudarcának okai között újabban gyakran halljuk említeni a magyar csapatok közönyös-ségét s azt, hogy a legtöbb magyar csapat rövid harc után meghátrált, vagy feladta állását, nemcsak a königrätzi csatában, hanem az ezt megelőző ütközetekben is.

Ez közszájon forgó nézet, s hogy nem hihettem, miszerint magyar legénység megszegve esküvel tett fogadalmát, nem követte el mindazt az ellenség legyőzésére, a mit emberi erő megtehet, arra ösztönzött, hogy átkutassam a közös hadsereg magyar gyalogezredeinek történetében az 1866. évi hadjáratra vonatkozó részeket.

Kutatásaim eredménye nekem adott igazat: a magyar csapatok minden testi és szellemi erejüket felhasználva, mindenütt állhatatosan, kitartással és vitézül harcoltak a legvégsőig.

A míg sikerül az összes magyar csapatok 1866. évi ténykedését összeállítanom, a cs. és kir. 2. gyalogezred¹ eseményeit írom le rövidre fogottan az alábbiakban.²

Legelsőnek azért vettem a 2. gyalogezredet, mert ez vesztette a legtöbbet sebesültekben, holtakban és elfogottakban a csehországi hadjáratban.

*

¹ Megalakult 1741-ben. Toborzó, illetőleg hadkiegészítő kerületei a következők voltak: 1741—1857-ig az egész Dunántúl, azután Pozsony és Felső-Magyarország; 1857—1883-ig Fogaras és a székely vármegyék; 1883-tól Brassó és környéke.

² Geschichte des k. u. k. Infanterie-Regimentes No. 2. für immerwährende Zeiten Alexander I. Kaiser von Russland. 1895.

Az ezred mozgósítási előkészületeit 1866 április 7-én kezdte meg békeállomáshelyén, Péterváradon.

Mellőzöm a mozgósítás részleteit, de kiemelem, hogy a századok hadilétszámra emelése annyira késett a hadkiegészítő kerület távolsága s kedvezőtlen földrajzi fekvése miatt, hogy a hadilétszám csak Morvaországban tellett be május hó 18-án, a mikor Erdélyből az utolsó 1900 tartalékos és újoncz katona beérkezett.

Az ezred 1., 2. és 3. zászlóaljával a Grivičič dandárba, ezzel pedig a Gablenz báró altábornagy vezette X. hadtestbe tartozott.

A mikor az osztrák hadsereg összpontosító hadimenetei megkezdődtek, az ezred 9 nap alatt kereken 120 kilométert tett meg Jaromerig rendszerint szakadó esőben rossz dűlőutakon; e mellett két napon át hadtestének oldalvédét is alkotván, nappal és éjjel a fárasztó menetbiztosító és előörsi szolgálatot is végezte.¹

Június hó 27 hajnalán a felkelő nap már talpon találta az ezredet, a melynek laktáborában nagy sürgés-forgás között főzték meg az asznapi étkezést. Nemsokára sorba és rendbe álltak a katonák s kitörő lelkesedéssel fogadták ezredesük harcra hívó lendületes szavait.

A nap már melegen sütött, a mikor a hajnal hasadta óta köpenyükben álló hadfiak végre megindulhattak reggeli 7 órakor Jaromer Jakóbi nevű külvárosából.

A dandár élén a 16. vadászzászlóalj haladt; ezután következett a 23. gyalogezred három zászlóalja, az oszlop végén pedig a 2. gyalogezred.

Jaromer belvárosában azonban a dandár csapatai megakadtak, mert teljesen elzárta a kivezető utakat a Josefstadtbba induló hadtest vonata. A dandár végén félszázadokkal egyenlő magasságban, tehát a lehető legszorosabban haladó 2. gyalogezred a rekkenő melegben annyira összeszorult a szűk utcákban, hogy

¹ Az ellenfelek helyzetét nagyban, az altrognitzi és rudersdorfi ütközetek általános leírását lásd Balás György «Az 1866. évi osztrák-porosz háború» 1894-ben megjelent művében.

ha a lakosság vizet nem hord a legénység számára, az egész ezred idő előtt kidőlt volna. Próbára tette az ezred türelmét és erejét még az a torlódás is, a mely abból keletkezett, hogy Jaromer után kettősrendekbe ment át az eddig félszázad oszlopban haladó dandár.

Körülbelül déli 12 óra lehetett, a mikor a Grivičič dandár elindulván schurzi pihenőhelyéről, menetének gyorsítására kapott parancsot azért, hogy a Trautenaunál szorongatott Mondel dandár segítségére siessen. A csákóban és felöltött köpenyben menetelő legénység egyideig kitartott, noha az előző fáradalmak is megviselték. A jóakarát s erőfeszítés mellett is azonban nem-sokára aggasztóan szaporodott az útmenti árokba eső kimerültek száma, noha nemcsak az altisztek, hanem a tisztek is vál-lukra vették a gyengébbek fegyverét és felszerelését.

A csapat már közel állott a teljes kimerüléshez, a mikor a hátbőröndöket végre letétették. Ezzel a legénység új erőre kapott s vígan és tréfálódzva lépkedett a dombok oldalán néhol ugyancsak meredeken felvezető úton.

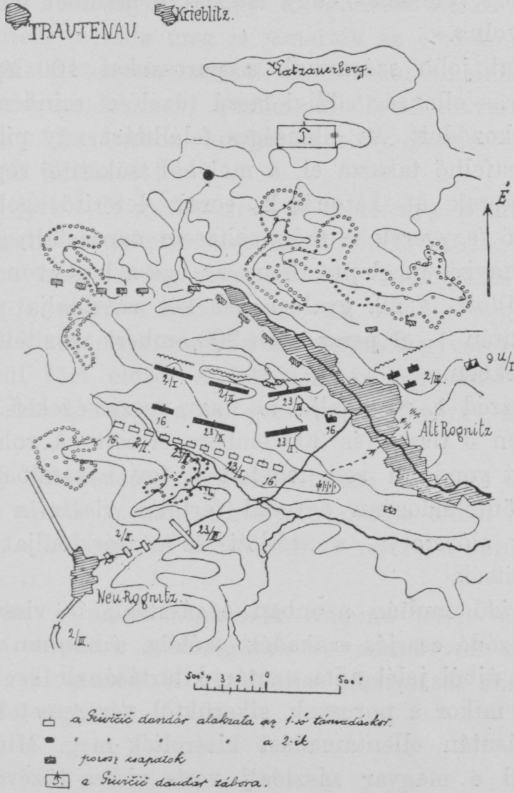
Délután 2 óra körül a Mondel dandárt a poroszok már annyira szorongatták, hogy rögtön segítő csapatokra szorult. E miatt a dandár élén haladó s már Neu-Rognitz déli szélé-hez ért 16. vadászszászlóaljat gyorsabb ütemben előre rendelték. A dandár többi csapata bár gyorsabban, de csak délután fél-három órakor ért Neu-Rognitzba, a honnan legott harc-hoz fejlődött. Ámde a halálra fáradt gyalogság (a 2. gyalogezred e napon 24 km. utat tett meg a harczmezőig, vagyis a leg-nagyobbat a dandár csapatai közül) földre vetette magát s csak negyedórai pihenő után tudta támadását végrehajtani.

AZ ALT-ROGNITZI ÜTKÖZET 1866 JÚNIUS 27-ÉN.

Első támadás. A poroszok felállítását és a Grivičič dandár helyzetét akkor, a mikor ez támadásra készen állott, az 1. vázlat mutatja.

A mint I. harczvonalunk támadásra készen állott, Grivičič ezredes a sorok elé vágatott s egypár buzdító szót intézett katonáihoz nyilván azért, hogy a túlhajtott menet által meg-

viselt legénység erkölcsi erejét fokozza. Erre a katonák között oly lelkesültség tört ki, a melyet még sohasem tapasztalt az ősz dandárnok. E lelkesültség, s hogy a Mondel dandár már alig tarthatta magát a poroszokkal szemben, volt állítólag oka annak, hogy Grivičič a II. harcvezonalat be nem várva, táma-

1. vázlat. Az altrognitzi ütközet.

dását megindította. Hogy pedig a porosz gyorsan tüzelő fegyverek hatását ellensúlyozza, a rohamot egyhuzamban hajtatta végre, bár csapata még nagyon is távol volt az ellenség felállításától.

Az ezredzenék indulókra zendítettek reá, a zászlókat magasra emelték s viharzó «Éljen» kiáltásokkal indultak meg a

zászlóaljak egymásmelletti tömegei. A 2. ezred története írja: «Vérvörösen lángolt a délutáni nap sugara katonáink szuro nyainak hegyén s a visszaverődött fényben az ellenség megszállta magaslat felé győzelembiztos elszántsággal előretörő hosszú szürke tömeg — a mely legelőször szállt itt szembe a hátultöltő fegyverekkel — úgy látszott a távolból, mintha vérbe mártották volna.»

«A mint jobb szárnyunk a poroszokat 100 lépésre megközelítette, az ellenség eddigi lassú tüzelése mindent megsemmisítővé fokozódott. Az ellenséges felállítást egy pillanat alatt áthatlan füstfelhő takarta el, a melyből süketítő ropogás kíséretében csaptak át katonáink sorait leterítő golyók ezrei. A hátultöltő fegyverek e még sohasem tapasztalt gyorstüze a miéinket annyira meglepte, hogy az egész harcsvonal meghökkenve megállott, a 23. gyalogezred két zászlóalja pedig meghátrált, miután 1—2 percz alatt 900 embert veszített holtakban és sebesültekben.»

A 2. ezred 1. zászlóalja is nagy veszteségeket szenvedett, a mennyiben 5 tisztje és 300 embere elesett. A roham folytatására tehát gondolni sem lehetett s így e zászlóalj egyideig tüzeléssel önfeláldozóan egyedül tartotta vissza a poroszokat attól, hogy előretörve, a szétlőtt 23-as zászlóaljakat teljesen megsemmisítsék.

Rövid idő multán azonban e zászlóalj is visszavonult a mögötte húzódó cserjés szakadék széléig, a honnan tűzharcot kezdett. Itt újból jelét adta azután kitartásának és kiválóságának akkor, mikor a poroszok sikerüktől vérszemet kapva, kétszer egymásután ellentámadást kíséreltek meg. Mindkét esetben egyedül e magyar zászlóalj verte vissza tüzével a támadókat.

Második támadás. Bár a poroszok megtámadása csúfos kudarczczal végződött, Grivičić nem adta fel a harcztot, hanem újabb rohamra szánta el magát. Ehhez a legjobban megviselt zászlóaljakat kivonta az I. harcsvonalból s dandárát az 1. vázlatból kivehető alakzatba csoportosította délután 4 és 5 óra között.

A támadást Fritz ezredes a 2. gyalogezred 3. zászlóaljából

alakított megkerülő csoporttal kezdette, a mely lövés nélkül megrohanván Alt-Rognitzot, kiverte belőle a poroszokat.

Az arcban támadásra rendelt csoport csak ezután indult meg. E nagy tömeg megint lövés nélkül indult neki a pokol torkának, noha ugyanigy százakat vettett legjobbjaiból kevésel ezelőtt, noha bebizonyult, hogy a rohamot most már tüzzel kell előkészíteni s noha meg is ismerték az első támadásban a gyútús puskák rettenetes hatását. Senki sem alkalmazkodott az ellenfél harczy modorához, hanem újból az elavult, de megszokott merev formákhoz kötött szuronyrohamot alkalmazta mint egyedüli üdvözítőt!

Legelől járt a 2. gyalogezred 1. zászlóalja, a mely már az első rohamban elvesztette tisztjeinek 60%-át, legénységének pedig majd a felét. A legénység eldobta csákóját és köpenyét, s bár meg is szünt a zászlóaljban az eleddig aggodalmasan betartott rend, mindenki csupán szuronyos fegyverével kezében rendíthetlenül tört előre. A középben az egyesülés szent jelvénye, a zászló lobogott a 60 éves Vojtek György zászlóvivő¹ kezében.

A szilaj lelkesedéssel rohanó elszánt tömeget a poroszok ezúttal nem várták be, hanem hanyatt-homlok előbb Kriebitzre, innen pedig a határon át oda vonultak vissza, a honnan reggel elindultak.

A dandár e merész második rohama tehát sikerült. Ez elsősorban a csapatok vitézségének és annak volt köszönhető, hogy a 2. gyalogezred 3. zászlóalja átkarolását merészen és ügyesen vitte véghez.

A RUDERSDORFI ÜTKÖZET 1866 JÚNIUS 28-ÁN.

(2. vázlat.)

A Trautenau körül táborba szállott X. hadtestet június 28-án reggel Praussnitzra rendelték vissza. A Knebel, Mondel és Wimpffen dandárok ennek következtében a trautenau-bur-

¹ Született Vidován, Nyitra vármegyében.

kersdorfi úton visszavonultak. A Grivičič dandárnak ellenben reggeli 7 óra 30 perczkor a következő parancsot adták:

«A dandár Alt-Rognitzon át Raatschra menetel s itt Eipel felé vagy mint elővéd foglal állást, vagy az esetleg Kaile felé előnyomuló ellenség oldalába támad.»

2. vázlat. A rudersdorfi ütközet.

E parancsot a dandár azonban eddigelé ki nem derített okok miatt csak délelőtt 10 óra 30 perczkor kapta meg a Katzauerbergen táborában.

A porosz gárdahadtest június 28-án reggel Eipelről azon szándékkal indult el Kailera és Praussnitzra, hogy 28-án este Königinhofra érjen. A porosz elővéd délelőtt 9 órakor Burkersdorfnál az osztrák Knebel dandárra bukkant s vele harciba

elegyedett. Közben a Mondel és Wimpffen dandárok Pilnikaun át kitértek a poroszok elől, a Knebel dandár pedig délelőtt 11 órakor harcát félbeszakítva, visszavonult. Ez által a Raatschra rendelt Grivičič dandár teljesen magára maradt az ellenséges csapatok között.

A katzauerbergi táborban a csapatok hajnalhasadtával főzéshez fogtak, a mit délelőtt 9 órakor sem hagytak abba, noha hátuk mögött, Neu-Rognitz irányából ágyutüzet hallottak. Bár a vezetők valószínűleg meg is hökkentek az egy órán át tartó heves ágyuzástól, senki sem ismerte kötelességének annak okát kipuhatólni, jöllehet tétlenül s rendeltetés nélkül állottak elkülönítetten.

E súlyos mulasztás volt oka azután a dandár e napi végromlásának. De hibául róható fel még, hogy a X. hadtest lak-táborozó csapatai között nem volt meg az összeköttetés s hogy felületes volt a hírszerző, biztosító és parancsvívő szolgálat is. Utóbbi főként abból eredt, hogy a Grivičič dandárnak kikülönített helyzetében semmi lovassága sem volt.

A dandár menetrendje a következő volt: elővéd 2. gyalogezred 3. zászlóalja, főcsapat: 2. gyalogezred 1., a 23. gyalogezred 1., 2. és 3. zászlóalja, a 16. vadászzászlóalj és a 2. gyalogezred 2. zászlóalja.

Körülbelül déli 12 óra lehetett, a mikor az elővéd éle Rudersdorf déli kijáratánál a Raatsch felé eső magaslatokon porosz csapatokat pillantott meg. A poroszok támadására elővédünk (két szakasz) az útmenti szakadék déli oldalát megszállotta s a mikor a poroszok megrohanták, közvetlen közelből tüzzel verte vissza az ellenséget. Közben a 2. ezred 7. osztálya (13. és 14. század) is megérkezett, a mely a pillanatnyi kedvező helyzetet kihasználva, az elővéddel együtt megrohanta az ellenséget. A poroszok erre sietve odahagyták a már birtokukba ejtett házcsoportokat, majd a Rudersdorftól délre elterülő magaslatokról is eltakarodtak. Ezzel az elővéd nemcsak hogy megzavarta szándékában az ellenséget, hanem biztosította saját főcsapata fejlődését is.

Alig fejezte be fejlődését nemsokára a 2. gyalogezred 3. zászlóalja Rudersdorf déli kijáratánál, a porosz 2. gárdaezred 2. zászlóalja parancsnoka által lóháton vezetve, tömegben, kürt-

és dobszóval rohamra indult. Noha a miéink heves tüzeléssel fogadták őket, belerontottak zászlóaljunkba s kézitúsába elegyedtek vele. Ámbár a porosz gárdisták termetre felül is multák katonáinkat, ezekkel az ember ember elleni küzdelemben képtelenek voltak megbirkózni, mert a székelyek csodamódra verekedtek. Egy-kettőre szétrebbent a porosz gárda büszke zászlóalja, a vezénylő Gaudy alezredest, a ki körül a legdühödtbben folyt a harc, lováról lerántották, a tiszték javarészét s a legénység egyharmadát harczra képtelenné tették, a többit pedig megszalasztották.

Hasonló sors érte nemsokára a porosz 2. gárdaezred 1. zászlóalját is, a mely testvér-zászlóalja segítségére jött.

E sikerek és az ellenség e látszólagos gyöngesége arra ösztönözte Grivičičet, hogy immáron ő támadjon. E végből a 2. gyalogezred 3. zászlóalját és a 16. vadászzászlóaljat támadásra rendelte.

A hadiszerecnese ezúttal utoljára mosolygott hadfiaink felé, a mennyiben a poroszok nem várva be a rohamot, másodsor is eltakaródtak a magaslatról.

Ez alatt a 23. gyalogezred zászlóaljai a 446. $\dagger$ -től délre eső erdőt szállották meg, hogy az esetleg oldalból jövő poroszokat feltartóztassák.

Körülbelül délután 1 óra lehetett, a midőn a lanyhán tüzelő s már fáradt ellenfeleket szinte megrázta a dél felől hirtelen kerekedő puskatűz. A Rudersdorftól délre és délnyugotra elterülő erdőségen át ugyanis a porosz 3. gárdagránátos ezred lepte meg dandárunk jobb szárnyát. A meglepetés annyira teljes volt, hogy az előző nap harcaiban már amúgyis megviselt 23. ezred a pusztító tüzelésre odahagyta állását s fejevesztetten meghátrált. Ezzel az ütközet sorsa eldőlt! Hiábavaló volt a vezetők személyes vitézsége és buzdító szava. Hiába tette kockára életét maga Grivičič ezredes is, a megrémültek összekeveredve s egymásra lődözve a völgybe szaladtak. Hiába rohant végre a dandár tartalékát alkotó 2. gyalogezred 2. zászlóalja a 441. ponton át egy tömegben a poroszok sorai felé, a gyútás puska összpontosított átkos gyorstüze ezeket is rendetlenségbe hozta és szétrebbentette.

A zürzavar csakhamar átragadt az összes csapatokra s tetőpontjára hágott akkor, mikor a dandár ősz vezére, Grivičič ezredes megsebesült, balszárnyunkon a töltények kifogytak s a parancsok közvetítése lehetetlenné vált, mert a parancsór- és segédtsztek elestek és megsebesültek. Bár az észbekapott csapatok ezután csoportokra oszlottan száz helyen is elkeseredéssel folytatták a reménytelen élet-halál harczot az épületek és erdőcsoportok között, az egyenkénti feláldozó erőfeszítés mit sem használt az egységesen és tervszerűen egy cél felé törekvő ellenséggel szemben. Sőt csapataink kitartása most már ép a legrosszabb volt, mert minél inkább kitartottak, annál biztosabban jutottak a harzi zajra mindenünnen összeseregülő ellenség fogságába.

A míg sokan megadták magukat, a megrémültek pedig futásban kerestek menekvést, addig a 2. ezred 9. osztálya Rudersdorf déli kijáratához közel eső házakba vetette magát, a honnan még három órán át bámulatraméltó szívóssággal verte vissza a többször támadó poroszokat.

Bakovszky főhadnagy és Zerbs Antal hadnagy 17-ed magával és a 3. zászlóalj zászlójával a falu szélső házába szorult be akkor, mikor a poroszok a községet megrohanták. Négyszer verték vissza a nagyobb erejű ellenséget, a mi közben Zerbs megsebesült, a 17 katonából már csak 5 volt fegyverforgatásra képes, a lövészer pedig teljesen elfogyott. Újra felharsant az ellenség rohamra hívó jele. Már minden elveszettnek látszott, a mikor *Bakovszky* kinyitvatván a ház ajtaját, a zászlóval kezében nekirontott az ellenség szűkre fogott körének s kivágta magát. Ámde a faluban hirtelen poroszok bukkantak fel, a kik legott *Bakovszkyra* vetették magukat. *Nikolaie* közkatona küzdve elesett, a zászló pedig már-már a poroszok kezébe jutott, a mikor a szemközt levő házból *Gaali Ede őrmester Börendy tizedessel, Reith őrvezetővel* és *Füleky gyalogossal* a támadókra rontva, ezeket leütötték és megszalasztották. Bár *Gaali* három sebből is vérzett, *Füleky* pedig hősi halálát lelé szent kötelességének teljesítésében, a zászló s vele a csapat becsülete is épen megmaradt.

Az ezred 2. zászlóalja, miután a 441. ponton át intézett

ellentámadását a poroszok visszaversérték, a Ruddorftól nyugotra elterülő völgyön át Neu-Rognitznak vette irányát. Az ütközet balsikere, az átélt izgalmak és hogy az ellenség látszólag nem üldözte csapatainkat, a miénk teljesen elfelejtették a biztosítás és felderítés szükségességét minden körülmények között. E mulasztás csakhamar véresen boszulta meg magát. Mert alig tett egypár ezer lépést a kettősrend oszlopban haladó zászlóalj, oldalból rajtaütöttek a poroszok.

A tüzelés hatása megsemmisítő volt: a megrettent zászlóalj veszni hagyta zászlóját és parancsnokait is.

Az 1. zászlóalj zászlóját *Nagy János hadnagy* és a 60 éves *Vojtek zászlóvivő* mentette meg ritka ügyességgel. A mikor ugyanis az a szakasz is szétszaladt az ellenséges gyalogság és lovasság együttes támadásakor, amelynél a zászló volt beosztva, *Nagy hadnagy* a zászló szövetét letépte s köpenye alá rejtette. A zászló rúdját *Vojtek* a közeli gabonaföldbe ásta el. *Nagy hadnagy* ezután a poroszok fogságába jutva, Königsbergbe került. Itt 10 héten át ezer veszélylyel küzdve rejtve tartotta a drága jelvényt, a melyet visszatérve hadifogságából, dicsőséggel adott vissza ezredének.¹

*

A Csehországban harczoló gyalogezredek közül a 2. gyalogezred veszítette a legtöbbet, mert halottainak, sebesültjeinek és hadifogságba jutottainak száma *összesen 42 tiszt és 1224 ember volt*. Megmaradt 19 tiszt és 600 ember, a kik számottevő szerepet többé nem játszhattak a hadjárat balsikerű további folyamán.

Hűséggel, önmegtagadással és vitézül ontották tehát vérüket a székegyek.

Méltó kitüntetés érte az ezredet akkor, a mikor Ö Felsége meleg szavakkal ismerte el a hadjáratban tanúsított kiváló szolgálatát s a mikor az elveszett zászló helyébe a bécsi Burg palotaórségének zászlóját adományozta annak. PILCH JENŐ.

¹ E zászló ma a cs. és kir. hadimúzeumot ékesíti.